

ניצוצי אורה מתורתם ודרכיהם של אבותינו ורבותינו הקדושים מאורי הדורות זיע"א

זכרון לצדיקים

מהרי"ל דיסקין
צוקללה"הביום כ"ט טבת יום היא"צ של מרנא גאון הגאונים
קודש הקדשים מוה"ר משה יהושע יהודה לייב בן
הג"ר בנימין דיסקין צוקללה"ה מבריסק ובסוף ימי
בעיה"ק ירושלים תובכ"א

כתב המגיד הירושלמי הגאון הצדיק רבי בן ציון ידלר בספר "בטוב ירושלים":

כאשר גבאי התלמוד תורה ביפו התקינו ספסלים חדשים כדוגמת ספסלי בתי הספר, מהה על כך רבי נפתלי הירץ, אולם מחמת ההפסד הגדול שהיה כרוך בעשיית ספסלים אחרים בתבנית שונה הועברה ההכרעה להרב מבריסק, ואחד הגבאים ר' אייזיק בן טובים אף נסע לירושלים למטרה זו. אולם הרב מבריסק פסק אף הוא שחלילה להם לעשות כדבר הזה לעשות ספסלים כדוגמת בתי הספר מטעם הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו.

והיות כי טענת הסלילים החכמים בעיניהם היא כי דוקא על ידי שינויים מועטים בהחינוך בזה נרויח שהדור החדש לא יתרחק מאיתנו, נגד טענה זו הנני מוסר הלכה פסוקה שיצאה מגאוני קדמאי בעת שנתייחד ת"ת שערי תורה בעיר יפו בנוה שלום, באו המיסדים בטענה זו לפני גאון עוזנו רבינו יהושע לייב מבריסק זי"ע ואמרו שאם יתירו להם להכניס בת"ת איזה שינויים בהחינוך, אז ימשיכו על ידי זה הרבה מהנוער לבית הת"ת.

תשובת הגאון הנ"ל היתה כי שאלה זו כבר מופסק מפי התנא במסכת תרומות 'חבית שנשברה בגת העליונה והתחתונה טמאה, מודה רבי אליעזר ורבי יהושע שאם יכולים להציל ממנה רביעית בטמאה יציל. ואם לאו רבי אליעזר אומר תרד ותטמא ואל יטמאנה בידיו'. ומי לא יחרד לעבור על דבריו.

סיפר לי הרה"ג ר' אליהו הכהן שהיה מגדולי התורה בישיבת עץ חיים על איש אחד שנצטרך לחברו שהיתה עבודתו בבית ספר, ועל כן שאל את הרב אם מותר לו להכנס לשם? אך הרב השיב לו **שהחרם חל גם על מפתח הבית והורה לאיסור**.

זוכרני שנסודה בירושלים חברה חשאית שמטרתה לעזור כל איש מן החברים לרעהו, וחזור חלילה. הלכתי לשאול את פי הרב מבריסק מה דעתו על חברה כזאת. בתחלה שאל אותי "מאי נפקא לך מינה?" ולא נענה לי. רק אחרי שאמרתי לפניו, כי בהשקפה ראשונה נדמה לי שזה ענין רצוי, באשר כל יסוד ושורש פעולותיהם במצוה דאורייתא "ואהבת לרעך כמוך", הגיב הרב בשלילה "חברה כזו אינה מלכתחלה בגדר 'ואהבת לרעך'... אלא 'ואהבת לעצמך'... עכשיו אדאג אני לחבר בכדי שאח"כ ידאג הוא לי... חברה כזאת היא בניגוד לרוח התורה, התורה"ק מחייבת אותנו לאהוב כל איש מישראל כגופו, אפילו אין זה חבר באגודה שלי, אפילו מי שהרע לי אסור לנטור לו וחיביים להיטיב עמו". ולא נתקררה דעתו עד שהזהיר אותי במפורש: "חלילה לך, בן ציון, מלהצטרף לחברה כזאת..."

כתב בספר "אהל יהושע" תולדות מהרי"ל דיסקין צוקללה"ה:

מעשה נורא סיפר הגאון רבי יוסף דינקליס זלה"ה ששמע מיהודי זקן מפתח תקוה שעבר פעם בחג הסוכות בעיר העתיקה ליד סוכת רבינו והציץ מבעד הדלת שהיתה פתוחה במקצת, וראה שרבינו הקדוש נה על הספה על צידו ופניו פני להבים וחשקה נפשו להיכנס בקדש פנימה לרגע ופתח הדלת להכנס בה, וכשרצה לעבור את הדלת נדחף החוצה ולא יכול היה לעבור פנימה כי היתה מלאה, למרות שלא ראה שום אדם בתוכה וכמה שניסה להכנס בכח לא היה יכול בשום אופן. (בעל השמועה רבי יוסף דינקליס סיפר עובדא זו למחותנו רבי אברהם מרדכי ברייטשטיין זלה"ה).

סיפר הגה"צ רבי נטע פריינד זלה"ה ששמע מהגאון רבי אליהו סלומון זלה"ה ששמע מהגאון רבי משה ואלעס-יוליס זלה"ה שהיה משמש את רבינו בנאמנות. פעם אחת אמר לו רבינו: אני רוצה ליתן לך שכר שמשות. אמר לו ר' משה: אין אני רוצה שכר, רק אבקש שכל אימת שאשאל לכבודו סיבת הדבר יענה לי, ורבינו הסכים.

פעם אחת נכנס אליו בבוקר ומצא אותו מאד שמח, שאל אותו סיבת הדבר. אמר לו רבינו: הבטחתי לך, על כן אני מוכרח להגיד לך! למדתי זוהר הק' ולא הבנתי איזה דבר, התחלתי לבכות. פתאום הופיע לידי אבי הגאון רבי בנימין זלה"ה ועוד איש אחד עמו. שאל אותי אבי: למה אתה בוכה? עניתי בשביל שאין אני מבין איזה דבר בזוהר. מיד הראה לי אבי על האיש שבא עמו שהוא רבי שמעון בן יוחאי, ואמר לי הוא יגיד לך פשטן של דברים, **ורשב"י יישב לי כל חמירא בביאור דבריו הק' בספר הזוהר**, על כן אני שמח!

הגה"צ רבי יצחק דוד גוטפארב זלה"ה סיפר שבזמן המערכה שניהל רבינו על בתי הספר האסורים, היה אז יהודי אחד ששלח את בניו לבית ספר של המתחדשים, וכשמע רבינו מזה שלח מיד לאביו של השולח [שכן היה חרדי יותר] להתרותו ולהזהירו שיוציא את נכדיו מהבית ספר, ואם לאו ענוש יענוש, ועונשו יהיה שלא יקבר בארץ ישראל. ויהודי זה היה יליד ירושלים ונזהר מאד שלא לצאת מירושלים, ורבינו כבר הסתלק בשנת תרנ"ח, ולאחר זמן של שש עשרה שנה – בשנת תרע"ד היתה מלחמת העולם הראשונה, ונלחמו כאן בארץ ישראל האנגלים עם הטורקים לגרשם מן הארץ, ואפילו מן היהודים נפלו מאות הללים, וגם כפו ללכת לצבא והרי כל אחד ירא ללכת לצבא שהיה בזה סכנת חיים, וגלו הרבה למצרים ולדמשק.

באותם זמנים קשים היו מוסרים – משתפי פעולה שסיפרו לטורקים היכן מתחבאים המשתמטים, ופעם סיפרו שבחצר פלונית נמצאים משתמטים ולא ציינו בדיוק מי ומי הם, והחיילים הטורקים לא היו מדי חכמים, ובאו ולקחו את כל אנשי החצר למגדול ועד קטן ואפילו הזקנים שבהם והגלום לדמשק שבסוריה, ובאותה חצר היה בין הנמצאים אותו זקן שרבינו התרה אותו בשעתו שלא יקבר בא"י. וכך הוה שנפטר בדמשק ונקבר שם. (קו' "כליל תפארת" עמ' 7).

כתב תלמידו הגאון רבי יעקב אורנשטיין זלה"ה - מאמר "תולדות אלופי" בקו' "תורה מציון" (שנה שלישית - ירושלים תרמ"ט, חוברת ד' בסוה"ס) וז"ל: "בשנת תרלטי"ת חלה במחלת זלקת החזה לדאבון לב תלמידו ונתבטל לימוד השיעור עפ"י ציווי הרופאים, ובשובו לאיתנו לא השיג בית מעון לפי רצונו והצטרכותו וישב במעון צר אשר לא היה בו מקום לתלמידים רבים, וכן שרים ואדירים הקריבו בקשתם לפניו כי יקבל מנחה ותשורה מידם וימאן, אחת היתה תשובתו שונא מתנות יחיה. ולאחוביו גילה טעמו כי אולי באחת הזמנים יצטרך המקריב מנחתו אליו טובתו מאיזה ענין אשר יהיה נוגע לדתה"ק ויהיה משוחד ומשועבד" עכ"ל.

□□□

על הפרשה

ותמלא הארץ אותם, ויקם מלך חדש

כתב מהרי"ל דיסקין:

כבר מובא פ' לך על הפסוק כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם אשר לכאורה "בארץ לא להם" מיותר כי מלת גר בעצמו מורה שהארץ לא לו, הכוונה לומר דדוקא אם ישבו בארץ מצרים שהיא ארץ לא להם שאין להם בה שום שייכות כלל אז ישתעבדו בהם, אבל אם ישבו בארץ גושן שהיא ארץ שלהם, (כמובא בדעת זקנים שארץ גושן נתן פרעה לשרה אמנו במתנה) אז לא ישתעבדו בהם, ולכן קבע שם יעקב בית המדרש כדאיתא במד"ר ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה להתקין בית הוועד שיהיה מורה בו תורה שיהיו השבטים לומדים בו ויתדבקו בידיעת ה' ובמצותיו, והיו בדלים לעם בפני עצמם ולא יתערבו עם המצרים וכן משמע מדברי הכתוב

ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים שמפרשים מהחלשים שבהם הציג אותם לפני פרעה כדי שלא יקח אותם לעבודתו, וישארו בארץ גושן, וכן אמר להם יוסף "בעבור תשבו בארץ גושן".

ולכן אומרים שנסמך קרא וישב ישראל בארץ מצרים בארץ וגו' ויפרו וירבו מאד ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, באין הפסק פרשה לא פתוחה ולא סתומה, להורות לנו שעיקר חיותו של יעקב היו אלה השבע עשרה שנה שהיו בדלים מהמצרים ואשר על כן לא הי עליהם שום שעבוד, ורמז לנו הכתוב שכאשר מת הדור הראשון והתקרבו להמצרים וירבו ויעצמו ותמלא הארץ אותם, שיצאו מארץ גושן שהיה מיועד להם מאת יעקב ויוסף ונפוצו בכל ארץ מצרים ונתערבו עם כל התושבים המצרים, אז ויקם מלך חדש אשר הכריח אותם להשתעבד, ונתקיים דברי הכתוב כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, אז ועבדום וענו אותם, ובני לוי אשר לא יצאו מארץ גושן ונשארו שם והיו עוסקים בתורה למען דעת עבודת ה' לא נשתעבדו כלל, כידוע.

ויקם מלך חדש על מצרים

כתב ב"בית הלוי":

איתא במד"ר "רבנן פתחי לה פתחא בהאי קרא, בה' בגדו כי בנים זרים ילדו עתה יאכלם חדש חלקיהם, כשמת יוסף הצדיק הפרו ברית מילה אמרו נהיה כמצרים וכו', וכיון שעשו כן הפך הקב"ה האהבה שהיו המצריים אוהבין אותם לשנאה שנאמר הפך לבם לשנוא עמו להתנכל בעבדיו".

עיקר הדבר תמוה על דור קדוש כמוהו אשר היה רק דור אחד אחר השבטים שיבטלו מעליהם מצות מילה?.

רק הענין יובן דהנה מסורת היה בידם שצריכים שישתעבדו במצרים ארבע מאות שנה, ואחר שמת יוסף הבינו כולם אשר ימי השיעבוד ממשמשים ובאים, ומעתה יתחיל הגלות, והתחילו לפחד ממנו ולדאוג על העתיד. כי מי יודע האין ומה יתנהגו המצריים עמהם ועם בניהם אחריהם זמן ארוך כזה. וביקשו עצה לזה והסכימו בעצה להתקרב להמצריים ולא להיות מובדלים מהם הרבה, ושלא יהיו ניכרים ביניהם כגרים ונכרים, יען בהתקרבות הגופים יתקרבו הלבבות ותתמעט השנאה. ובודאי אשר ע"פ שכל האנושי כן הוא הנכון. והנה עיקר ההבדל שהיה בין ישראל למצרים היא המילה שהיא בגופו לאות עולם. ובפרט אז במצרים קודם מתן תורה לא היה שום מצוה אחרת בישראל מה שאין בבן נח רק מילה לחוד שניתנה לזרעו של אברהם. ונתחכמו אז אשר תיכף אחרי המילה ימשכו ערלתן עד שישאר מקום החתך והמילה מכוסה כמו שהיה ולא יהיה ניכר שהם מהולים, ונמצא יצאו ידי שתייהם, דהמצוה קיימו כד"ל וגם אינו ניכר.

והנה ישראל לא עשו בזה אז שום איסור. כי במצרים לא היו בוועטין במצוה רק אדרבה היו מקיימין אותה ומלין בניהם ואח"כ היו מסתירין אותה מן המצריים, ובודאי דאין בזה רק איסור דרבנן משום שנראה כערל, ואז לא היה להם שום תקנה דרבנן וא"כ לא עשו שום איסור בזה, ומש"ה שפיר קרי להו הכתוב עמו ועבדיו.

אמנם הגם דבעצם המעשה לא היה איסור כלל, עם כל זה כבר היו עלולים בזה להתערב במשך הזמן בתוך המצריים וגם להשתקע בטומאתם, אחרי שאין הבדל ניכר ביניהם, וזהו ממש להיפוך מעיקר כוונת המצוה, דהוא כדי שישאל יהיו מובדלים מן המצריים... ומשו"ה אחרי שעשו ישראל מעשה ותחבולה להסתיר ההבדל שנתן הקב"ה ביניהם ובין המצריים ורצו להתקרב להם, אזי הבדלים הקב"ה ע"ז שחידש והוסיף שנאה בלב המצריים עד שכשהיה המצרי רואה אותם היה קץ בעצמו כדרך מי שרואה דבר מאוס שקץ בו, והקב"ה הטיל שנאה ונתן מיאוס על ישראל כדי שלא יתערבו עמהם.

וכל זה לא היה בגדר עונש כלל, כי לא חטאו אז ולא היה מגיע להם שום עונש רק היה בגדר שמירה שלא יתערבו עמהם וכל זה היה לטובתן.

וזהו שאמר במדרש כיון שהפירו ברית מילה הפך האהבה שהיו אוהבים אותם לשנאה שנאמר הפך לבם לשנוא עמו, דמקודם שהיו הם מבדילין עצמם מן המצריים היו המצריים אוהבין אותם דאין בזה שום חשש נזק כיון דהישראל היה מרחיק עצמו, ואח"כ הבדיל הקב"ה את המצריים מהם ע"י השנאה. ושפיר חשיב הכתוב זה בתוך הטובות דזה היה עיקר הצלחתן של ישראל שישארו עם קדוש ומובדל בפני עצמן, ומזה צמחה כל הגאולה אח"כ.

וזהו מה שאנו רואין בחוש אשר בגלות הארוך הזה במדינת הגר ומדינת ראמניע אשר בכל יום מתרביית השנאה ונתוספת יותר משלפניו, אשר לפי דרך השכל והטבע צריך להיות השנאה הולכת ומתמעטת תמיד כדרך כל דבר שבתחילה היא בתוקפה ואח"כ הולכת ודלה כן הגלות בהתחלתו היה צריך להיות השנאה יותר גדולה מאח"כ. והסיבה האמיתית לזה הוא כמו שנתבאר, **דכל מה שישאל ממעטים בהבדלים שנתנה להם התוה"ק ע"י קיום התורה והמצוה הקב"ה מוסיף שנאה בלבם לפי ערך תכלית המבוקש כדי שישארו ישראל מובדלים.**

ותתצב אחותו מרחוק לדעת מה יעשו לו

כתב בספר "חפץ חיים" עה"ת:

ידעה מרים הנביאה, כי ינצל אחיה מן המים הזדונים. אבל לא ידעה באיזה אופן תהי' ההצלה, עד שבאה לבסוף בת פרעה.

ומזה עלינו ללמוד בכל עת צרה ומצוקה, כי סוף סוף תבוא הרוחה וההצלה, אם כי נעלמו ממנו הדרכים והאמצעים, אבל עלינו לצפות ולקוות למחדש בכל יום מעשי בראשית, כי יחוש להצלתנו ולגאולתנו, ומתוך צרה ימציא לנו פדות ורוחה.

והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי כי יאמרו לא נראה אליך ה'

כתב החת"ס:

הוא מצד רוע אמונתם בה' על שראה אותם שנתפתו הרבה אחרי גלולי מצרים, וע"ז השיב לו הקב"ה מזה בידך מטה השליכהו ארצה ויהיה לנחש. והענין בזה שאין להאשים ישראל בזה כי לפי גודל הקדושה ככה ירבו הפגעים רעים הפוגעים בסלוק שמירה מעולה ממנו, וקדשים נפסלים אפילו בהיסח הדעת בעלמא כי הקליפה משתוקקת לזה מאוד ומשום כן כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו. ולזה אמר הרי המטה הזה שהוא קדוש כמבואר במדרש שכבר ניכר למרע"ה קדושת המטה הזה, ובשגם שהוא משענתו של צדיק ועודנו עומד במקום קדוש, ומכל מקום אם תשליכהו ארצה ותסלק שמירתך ממנו רגע אחד יעשה ממנו נחש כי כן דרך הקליפה להתלבש בקדושה, ע"כ אין להתפלל אם עם קדוש שנבלעו בין העמים מבלי מנהל ומנהיג שיתפתו לע"ז.

ועל זה הרמז נס מפניו לומר יהיה איך שיהיה, עכ"פ צריך אני לנוס מפניו דאפיקורס ישראל גרע טפי' דלפי מעלתו כן הוא מפתו ואסור לקרב אל פתח ביתו של אפיקורס וא"כ איך אהזירם למוטב.

והנה האמת כן הוא אם ישראל אביק בהו ח"ו וצריך לבוא עמו בטענות וראיות אז גרע מאפיקורס גוי, אבל חלילה לא ה' צריך להם לראיות, ולא נתפתו אלא לפי שעה ומיד שבא מרע"ה ויאמן העם השליכו גלוליהם, וכן ה' בעגל מיד עזבוהו בבוא מרע"ה מן ההר.

ע"כ רמז לו הקב"ה אחוז בזנבו ר"ל אינך צריך לאחוז בראשו שהוא רמז לטענות שכליות להזוירם למוטב כי אז ה' ראוי שתנוס ותרחיק מפתח ביתם, אבל לא תצטרך לכל זה כי אם אחוז בזנבו ר"ל רק בזנבו בלי ראיה ומופת יאמינו בה' מיד.

פקד פקדתי אתכם וגו' ואמר אעלה אתכם וגו'

כתב ה"משך חכמה":

הנה למדם כי לא יעלו כחומה עד בוא נביא מהשי"ת ויאמר פקוד כו', וזה למוז לדורות שלא יעלו מעצמן ולא כמו שעשו בני אפרים שהקדימו הקץ.

כלו מעשיכם דבר יום ביומו מדוע לא כליתם חקכם וגו'

כתב השל"ה:

כמה מוסר לעבודת הש"י יש ללמוד מדבריו של זה הרשע, שצריך אדם לראות דבר יום ביומו להיות שוקד על העבודה, ותכבד העבודה. וכענין שכתב הרא"ש במלמד שביטל שהוא פסידא דלא הדר, כי אם יאמר שרוצה מהיום להגות יום ולילה, זה היה מחוייב בלאו הכי.